

Министерство
на образованието и науката

АЗ·БУКИ

Национално издателство
за образование и наука

**БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
И ЛИТЕРАТУРА**

Българско научно-методическо списание
в година XXI, 2012 в киевск 1

ИСТОРИЯ

Българско научно-методическо списание
в година XXI, 2012 в киевск 1

**МАТЕМАТИКА
И ИНФОРМАТИКА**

Българско научно-методическо списание
в година XXI, 2012 в киевск 1

**ПРЕДУЧИЛИЩНО
НАЧАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ
Педагогика**

Българско научно-методическо списание
в година XXI, 2012 в киевск 1

**ХИМИЯ
ПРИРОДНИТЕ НАУКИ
В ОБРАЗОВАНИЕТО**
астрономия
биология
география
физика

**ПРОФЕСИОНАЛНО
ОБРАЗОВАНИЕ**

Българско научно-методическо списание
в година XXI, 2012 в киевск 1

**СТРАТЕГИИ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА
И НАУЧНАТА ПОЛИТИКА**

Научнообразователно списание
в година XX, 2012 в киевск 1

Философия

Българско научно-методическо списание
в година XXI, 2012 в киевск 1

**Чуждоезиково
обучение**

Научно-методическо списание
в година XXXIX, 2012 в киевск 1

Избрано

от текстовете, публикувани в списанията
на Национално издателство

АЗ·БУКИ

www.azbuki.bg

38

21 – 28 СЕПТЕМВРИ
2016 Г.

Какво трябва да могат съвременните учители

Откъс от „Новите функции на учителя при обучение с информационно-комуникационни технологии.“

Христина Петрова

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Увод

Съвременните изисквания към провеждане на урока предполагат прилагане на информационно-комуникационни технологии (ИКТ) от учителя. Те имат много големи възможности за активизация на нагледно-образното и теоретично-образното мислене на учениците (Pesotskiy, 2002).

Методиката на урока с използване на ИКТ съществено се различава от традиционната методика (Kulynevich & Lakotsenina, 2005). Различна е и ролята на учителя в сравнение с тази при традиционното обучение. Необходимо е той да разработва нови структурно-логически схеми за преподаване на учебно съдържание, да подбира необходимите лицензирани компютърни продукти, да използва препоръчаните методически ИКТ материали, да създава материално-техническа база (компютър, мултимедияен проектор, интерактивна дъска и др).

Информационните технологии дават възможност за организация на разнообразни варианти на учебна работа (Raski-Puttonen et al, 2004). При това учителят може да встъпи в ролята на лектор при обяснение на новия материал с помощта на презентации; на организатор на групова работа, работа по двойки или индивидуална работа; на консултант, при което консултациите могат да имат технически, научен или творчески характер.

Заглавието е на редакцията

www.pedagogia.azbuki.bg

Главен редактор

Проф. д-р Емилия Василева
E-mail: embavassi@abv.bg

Редактор

Любомира Христова
0889 22 12 15
Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: pedagogia@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Педагогика“, кн. 6/2016:

ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ПРОНИКНОВЕНИЯ

Предприемачеството като ключова компетентност в полето на етнокултурното многообразие (рефлексивни аспекти) / *Ирина Колева, Цветелин Симов*

NDM – таксономия, обслужваща диадата „индивидуалност – личност“ / *Сава Гроздев, Марга Георгиева*

Относно литературната комуникация в начален училищен етап / *Мила Гълъбова*

Новите функции на учителя при обучение с информационно-комуникационни технологии / *Христина Петрова*

Базови превенционни програми при проблеми в поведението при деца в яслена и в предучилищна възраст / *Светла Стайкова, Гергана Петрова, Ана Денева*

СТАНИ УЧИТЕЛ!

За учителя – академично и лично / *Мариана Мандева*

Училище за четене / *Петя Георгиева, Христина Димитрова*

Преди четенето в първи клас – за фонологичната и фонемната компетентност на малкия ученик / *Анита Дериджиян, Даяна Бойкова*

СПОДЕЛЕН ОПИТ

Интелектуалното развитие на 5 – 6-годишните деца / *Калина Върбанова*

Речевата компетентност на децата в контекста на готовността им за училище / *Величка Ихтиманска*

Иновационен модел на ситуацията като основна форма на педагогическо взаимодействие на детето от ромски произход за неговите права / *Еленка Иванова*

ПИШИ ПРАВИЛНО

IN MEMORIAM

Специфики на дейността на учителя при прилагане на ИКТ

Независимо от повсеместното разпространение на средствата и технологиите за информатизация на образованието остава актуална главната дейност на учителя – управление на процеса на обучение, възпитание и развитие на учениците.

Други важни дейности на преподавателя в обучението с прилагане на ИКТ са следните: планира, управлява и контролира учебния процес; разработва методика за използване на средства за обучение на основата на ИКТ; адаптира тази методика към конкретните условия на учебния процес; автоматизира оценяването на знания, умения и компетентности на учениците; коригира методиката на преподаване с отчитане на резултатите от своята дейност; прогнозира развитието на обучаемите.

Във връзка с използването на ИКТ се променя етапът на подготовка на урока. Първоначално учителят разработва структурно-логическа схема на учебното занятие. Това предполага да се определят научните основи на изучаваната тема, обемът на информационните единици и техните взаимовръзки. В съответствие със структурно-логическата схема той създава електронни приложения, подбира фрагменти на компютърни лицензирани продукти. При това е задължително да съблюдава основните дидактически принципи: научност, системност, последователност, достъпност, диференциран подход.

Прилагането на ИКТ в обучението предполага самостоятелна работа за всеки ученик. В тази връзка, ролята на учителя се премества в посока организация на активна познавателна дейност на учениците в зависимост от техните способности. Учениците с високо ниво на мисловна дейност усвояват новия материал по-бързо, задълбочават своите знания, като изпълняват упражнения с повишена трудност. От урок на урок диференциацията на знанията нараства. Това, от своя страна, побужда учителя да се откаже от принципа за построяване на урока с ориентировка към „средното ниво“.

При самостоятелно решаване на задачи и проблеми от учениците учителят не заема централна позиция в процеса на обучение. Централно място заемат ученикът, неговият познавателен интерес и учебна дейност. Педагогът не е основен източник на знания, но той съдейства на процеса на обучение чрез дидактическа обработка на учебния материал, избор на методи на обучение, организация на самия процес на обучение. Той организира работата на учениците с учебните материали, както и взаимодействието между тях. Ученикът активно и самостоятелно усвоява учебните материали.

При проектно-изследователското обучение ученикът самостоятелно намира проблема и

определя стратегия за решаването му. Той търси информация и материали, в това число идеи и концепции, изработва нов опит, основан на наличния. В този случай ролята на учителя се състои в това, че той поддържа процеса на обучение. При това отговорността му е голяма.

Има случаи и на самостоятелно изучаване на новия материал от учениците с помощта на ИКТ. Тогава учителят трябва оперативно да реши каква част от учебния материал ще актуализира и как ще организира познавателната дейност на учениците за усвояване на новия материал.

По наше мнение обаче масовият обучаем не притежава необходимата мотивация, готовност и дисциплина за самостоятелно усвояване на нови знания.

При използване на ИКТ в обучението нараства ролята на учителя като възпитател. Създават се възможности за нравствено възпитание на обучаемите чрез решаване на социални, екологични и други проблеми. У тях се формират също и личностни качества, като отговорност към другите хора и към себе си.

Друг важен аспект на дейността на учителя при прилагане на ИКТ е формиране и развитие на творческите умения на учениците (Веск, 1997). Това се постига при решаване на задачи, в които от няколко възможни варианта се избира един – най-рационалният от определена гледна точка при решаване на задачи за избор на най-икономичното решение или най-оптималният вариант на протичане на даден процес.

Моделирането на процеси или последователност на събития позволява на ученика да направи изводи за факторите, оказващи влияние на протичането им.

Формират се и умения за сравнение и обобщаване на получените резултати. Това са интелектуални мисловни операции. Тяхното развитие е изключително ценно, защото са необходими навсякъде в живота (в бита, в управлението, в производството и др.)

С цел развитие на устната и писмената реч на учениците учителят може да изисква от тях устни отговори за изпълнение на задачите с прилагане на ИКТ, както и оформяне на получените данни и резултати на хартия или на електронни носители.

Умения, които трябва да притежават учителите, ползващи средствата на ИКТ

Преподавателите, които работят със средствата на ИКТ, трябва да притежават умения да ги ползват коректно и ефективно, да имат представа за програмирането и да бъдат специалисти в областта на своята учебна дисциплина.

Представяме уменията на учителите като традиционни и специфични. Към традиционните умения се отнасят:

- организаторски (планиране на работата, сплотяване на обучаемите);
- дидактически (конкретни умения да се подготви учебният материал, подходящо оборудване; достъпно, ясно, изразително, убедително и последователно изложение на учебния материал; стимулиране на развитието на познавателните интереси на учениците);
- перцептивни (обективно да се оцени емоционалното състояние, особеностите на психиката на обучаемите);
- изследователски умения (да се познават и субективно да се оценяват педагогически ситуации и процеси);
- научно-познавателни (способност за усвояване на научни знания в определена област);
- предметни (професионални знания в областта на предмета на обучение).

Специфичните знания и умения съставят дигиталната компетентност на учителя (Krutavik, 2014). Тук се отнасят:

- познаване на основни електронни (цифрови) пособия по предмета: електронни учебници, колекции от цифрови образователни ресурси в интернет;
- намиране и демонстриране на информация от електронни източници в съответствие с поставените учебни задачи;

- оценяване, селектиране на информация от електронни източници;
- търсене на източници на информация на дискове и в интернет;
- извличане и компилиране на информация от различни източници в съответствие с учебните задачи;
- умение да се преобразува и представя информация, да съставя учебен материал от различни източници, обобщавайки, сравнявайки, противопоставяйки, преобразувайки различни данни. Необходимо е също да се представи информацията в подходящ и ефективен за решаване на учебни задачи вид;
- прилагане на инструменти за оценяване на постиженията на учениците, например компютърни тестове;
- умение по оптимален начин да се предава информация в ИКТ среда; направлява електронна информация към определена аудитория (ученици, родители, колеги) с отчитане на възможности и потребности;
- умения за работа с MS Word, MS Excel, MS Power Point и др.;
- организиране работата на учениците в рамките на мрежови комуникационни проекти (олимпиади, конкурси, викторини), дистанционно поддържа работата на учениците и други.

Пълния текст четете в сп. „Педагогика“, кн. 6

Успехът зависи от отношението

*Откъс от „Системата
„дете – семейство – училище“ в условията
на включващото образование“*

Пелагия Терзийска

Югозападен университет

„Неофит Рилски“ – Благоевград

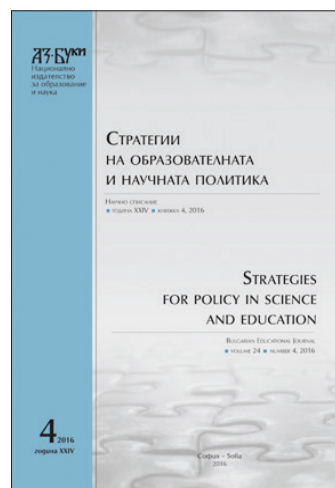
Процесът на интеграция и включване на децата със специални образователни потребности е трикомпонентен процес, в основата на който е системата „дете – семейство – училище“, а екипът от специалисти направлява и координира педагогическия процес.

Опитът от прилагане на включващото образование в практиката на общообразователното училище показва, че го голяма степен успехът на този процес зависи от отношението на учителите към самия факт на включване. В този смисъл, философията и принципите на включващото образование трябва да се познават и приемат от всеки учител, който е готов да създаде в училището такава среда, такава общност, която е отворена, открита за „другия“, в която гостойнството на човека се цени независимо от неговите способности и постижения, в която и това е може би най-важното нещо – се удовлетворява правото на всяко дете да бъде изслушано, разбрано, прието.

Как ще посрещне училището детето със специални образователни потребности (СОП)? Как ще се чувства то сред връстниците в норма? Това го голяма степен зависи от отношението на педагогическия колектив на масовото училище!

Включващото образование предявява нови и по-високи изисквания към всички педагози, които

Заглавието е на редакцията

www.strategies.azbuki.bg

Главен редактор

Проф. д-р Ирина Колева
E-mail: kolevaira@gmail.com

Редактори

Д-р Албена Симова
0889 88 21 83

Николай Кънчев
0888 81 56 45

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: strategies@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Стратегии на образователната и научната политика“, кн. 4/2016:

ОБРАЗОВАНИЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ

Качество на висшето образование в България в контекста на Европейското пространство за висше образование – проблеми и възможни решения / Албена Вуцова, Мартина Арабаджиева

Модерната политика на управление на човешките ресурси и компетентностният подход при обучението в администрацията / *Поля Кацумунска*

РЕЗУЛТАТИ ОТ НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

Рефлексивната социална антропология: национални образователни приоритети / *Ирина Колева, Цветелин Симов*

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ И ПАРАДИГМИ

Дейност и време. Свободното време на личността / *Лучиян Милков*

ПРИБИОЩАЩО ОБРАЗОВАНИЕ

Системата „дете – семейство – училище“ в условията на включващото образование / *Пелагия Терзийска*

ОБРАЗОВАНИЕТО В ИНФОРМАЦИОННОТО ОБЩЕСТВО

Проблемът за усвояването на педагогически компетенции чрез учене в електронна среда / *Нина Герджикова*

РЕФЛЕКСИЯ И ОБУЧЕНИЕ

Рефлексивни проекции в доказателството като логически способ (на примера на обучението по биология) / *Надежда Райчева, Наташа Цанова, Иса Хаджиали*

Рефлексивната самооценка като механизъм на личностното самоутвърждаване / *Боян Василев*

IN MEMORIAM

Живот, изживян на един дъх (в памет на доц. Зорница Ганева) / *Вяра Гюрова*

работят в училището. Те трябва да видят потенциала на всяко дете, възможностите за по-нататъшното му пълноценно развитие, да установят адекватно общуване с него, да предприемат адекватни действия за преодоляване на проблемите и нарушенията, както и да подкрепят и подпомагат семейството му.

От отношението на учителя към децата със СОП зависи много, а именно:

- създаването на еднна взаимодействиева система за подпомагане и съдействие на детето със СОП (дете – семейство – учител);
- отношението на семейството на детето със СОП към самия образователен процес;
- отношението на детската общност към детето със специални потребности;
- взаимоотношението на детето със СОП с хората около него.

Включващото образование изисква от професионалистите в масовото училище в допълнение към общоприетите образователни компетентности и компетенции и такива, които предполагат ефективно осъществяване на адекватно взаимодействие и работа с децата със СОП.

Проучените резултати от изследвания посочват ключови умения на учителя, като условие за установяване на ефективно взаимодействие с децата със специални потребности и успешна реализация на включването в общата образователна среда. N. K. French и R. V. Chopra (2006) правят аналогия между ролята на учителя във включващия клас и ролята на изпълнителния директор в бизнеса, която изисква развитие на следните умения: лидерство, сътрудничество, комуникационни умения. Учителите, демонстриращи умения в пет основни функционални области: планиране, подпомагане/подкрепа, обяснение, сътрудничество, супервизия на колеги, допринасят за по-успешната адаптация на учениците в средата на връстниците в норма.

В този контекст особена актуалност придобива развитието на следните *интегрални характеристики на учителя*.

1. Фокусиране върху ученика, включително:
  - положително отношение към децата с увреждания – приемането им такива, каквито са;
  - желание за работа с тях;
  - стратегия за сътрудничество с техните родители.
2. Интелектуална гъвкавост:
  - умения за разработване на индивидуална образователна програма за всяко дете със СОП, на индивидуален образователен маршрут;
  - преодоляване на трудности, специфични за създаването на детска общност, в която има твърде много различия.

3. Професионална компетентност:

- знания за особеностите в развитието на детето със СОП и основите на корекционната работа;
- знания и умения, необходими за работа в мултидисциплинарни екипи;
- умение за взаимодействие със специалистите по отношение организиране и осъществяване на необходимата психологическа и педагогическа помощ за обучение на детето със специални потребности;
- владеене на гъвкави форми на преподаване, на интерактивни методи на обучение;
- умение за мотивиране на самостоятелна познавателна дейност;
- познаване на специални технологии за подкрепа на детето със СОП и съвременни технологии за създаване на адекватна атмосфера и култура в детската общност;
- умения за провеждане на педагогическа диагностика, за изграждане на индивидуален образователен маршрут на детето с увреждания.

4. Поведенческа гъвкавост:

- умения за подпомагане на детето със СОП при реализиране на индивидуалния образователен маршрут при различни условия и обстоятелства;
- познаване методиката на работа с деца с различни увреждания.

Идеята за включващото образование ще заеме своето място в образователния процес само ако завладее съзнанието на учителите, ако се превърне в неразделна част от тяхното професионално мислене. Опитът от практическото реализиране на включващото образование показва, че учителите и другите специалисти не могат веднага да отговорят на професионалните роли, които са необходими за тази форма на обучение.

Изследванията, които направихме, показват, че те преминават през няколко етапа: най-напред се наблюдава съпротивляване, след това се появява пасивност, а в следващия етап се преминава към активно приемане на това, което се случва. Учителите се страхуват: „Какво се случва?“, „Мога ли и как да го направя?“, „Ако не успея, какво ще стане?“, „Дали ще отговоря на очакванията?“, „Това достатъчно ли е, за да се почувства детето разбрано и прието?“. Страхуват се, че няма да се справят, да бъдат в състояние да контролират изцяло ситуацията, страхуват се да поемат отговорност.

В тази ситуация е необходимо учителите да получат адекватна подкрепа, да им се помогне да се изправят срещу страховете си и да продължат да работят. Практиката показва, че особено полезна е предварителната среща на учителя с ресурсния учител, както и с друг учител или учители, които вече са обучавали дете със СОП, преминали са през своите страхове и колебания и могат да споделят опита си. Изследванията ни показват, че тези срещи у нас най-често се организират от ресурсните учители. Те са специалистите, които подкрепят и помагат на учителите на масовия клас, в който е включено дете със СОП, да преодолеят съмненията и страховете си и в същото време инициират срещи между самите масови учители с тази цел. Споделянето на опит, на лични преживявания, информирането по различни проблеми, които касаят работата с това дете в масовия клас, са важни за „продължаване напред“, за „вземане в ръце“. Думи като „Не се притеснявайте. Не се страхувайте“ в повечето случаи са безсмислени и не успокояват. Включването е промяна. Промяната плаши. Така е устроен човекът. *Затова комуникацията, информирането, споделянето са изключително важни.*

Новите очаквания предполагат и нови изисквания към управлението и функционирането на педагогическите кадри, делегирайки им нови правомощия и нова степен на отговорност, т.е. реструктуриране на цялата система от вътрешни и външни отношения. Включващото образование изисква колективно мислене и действие по отношение на социалната справедливост, като се вземат предвид възможностите за обучение на всеки ученик.

Поради това са необходими нови технологии на взаимодействие, предполагащи:

- усвояване на умения за изслушване и приемане различните мнения на членовете на екипа от специалисти, както и прилагане на направените от тях препоръки;
- демонстриране на уважение към родителите на децата и разбиране на проблемите им;
- съгласувано и ефективно действие в интерес на детето;
- отговорност и последователност в отстояване на интересите на учениците;
- овладяване на нови принципи за професионална комуникация.

Взаимодействието между субектите в условията на включващото образование е насочено към съгласуване и обединяване на усилията с цел установяване на отношения и постигане на общ резултат, налагащ функциите: организиране на съвместни дейности, формиране и развитие на междуличностните отношения, опознаване един друг. Това е от изключителна важност за успешното функциониране на системата дете – семейство – училище.

Не обемът на знанията, които са усвоени от учениците, не овладяването на различна информация от тях е крайната цел на учителския труд. Крайната цел е самият ученик – неговите личностни качества, уменията му да осъществява хуманно социално взаимодействие. Това трябва да разбере и осъзнае всеки учител, за да може успешно да бъде реализирано включващото образование.

В училището, в което се осъществява това образование, възниква необходимостта учителят да организира целенасочена работа с цел осъзнаване от детето на човешкото многообразие и създаване на уважително и толерантно отношение към другите. Учителят помага на децата да разберат социалната ценност на всички хора, равенството на техните права и възможности и да изградят известна съпричастност на всеки към проблемите на другия.

Време е за друг поглед към родителите на децата – както на децата в норма, така и на децата със СОП, за нова парадигма на изграждане на отношенията с тях, за да се постигнат целите на включващото образование.

Избирайки конкретното масово училище за своето дете, родителите на децата със СОП имат своите очаквания. Надяват се, че децата им ще влязат в среда, в която ще са премахнати всякакви бариери и която ще съдейства за максимално разкриване на потенциала им, среда, от която ще са доволни, ще се чувстват добре, ще се чувстват приети, ще бъдат част от детската общност.

Немалка е ролята на самите родители в този процес. За да бъде успешен той и да се постигнат желаните резултати, те трябва да бъдат основни партньори в обучението на детето си, да са активни членове на екипа и да работят наравно с преподавателския състав при съставяне, изпълнение и мониторинг на индивидуалния образователен маршрут на детето. Заедно със своите очаквания те имат и съмнения, страхове, притеснения гали това ще се случи, гали ще се справят, гали ще успеят да бъдат достатъчно полезни.

Родителите прогнозираят различни трудности, с които може да се сблъска детето им в условията на училището, в което се осъществява включващо образование. Предположенията на 27% от родителите са, че децата им ще срещнат трудности, които са свързани с усвояването на учебния материал, 25% – трудности при адаптирането към училище, 21% – при приемането им от съучениците, 19% – при управление на поведението, 3% – при приемането от учителя. Тези родители допускат възможността учителят да премине границите на позволеното и да унизи детето пред класа.

Познавайки особеностите на детето си, въпреки осъзнатия избор, който повечето са направили за включващо образование в общата образователна среда, на практика, всички родители предполагат, че детето им ще срещне трудности

в масовото училище и ще се нуждае от подкрепата на връстници и възрастни, от създаването на продуктивни взаимодействия.

За да могат ефективно да изпълнят значимата си роля в условията на включващото образование, родителите трябва да бъдат:

– най-напред информирани от образователната институция за специфични особености и моменти в обучението на детето и им се даде възможност да поискат конкретна информация;

– постепенно включвани в различни дейности на училището – в определени моменти на учебния и извънучебния процес;

– стимулирани към диалог и обмен на мнения – на родителите трябва да се осигуряват възможности и ненамтрачливо да се подтикват към изследване и разбиране целите и потребностите на детето в обикновения масов клас;

– мотивирани за участие във вземането на решения – от родителите се иска да споделят своето мнение, когато трябва да се вземе решение, значимо за детето. Показателен пример в тази връзка е взаимодействието с родителите при разработването на индивидуалната образователна програма на детето.

Анализът от направеното изследване предполага поставянето на актуални въпроси, свързани с претенциите на родителите към училището, като цяло, включително и към съучениците на детето им и техните родители. Важно е да се установи дали избирайки конкретно училище за детето си, родителите винаги познават и са фокусирани върху задачите за формиране на умение у него да живее в общност с други, различни от него деца? Или родителите се насочват единствено към изисквания към другите деца, за да осигурят на своето правото да бъде изключение по отношение на всички привилегии, включително и общуването. Дали възмуцавайки се от изразена позиция на родители на децата в норма, разбират своите отговорности към детето си?

Тези въпроси са неудобни и дори могат да изглеждат прекалено трудни. Така е. Трябва обаче да бъдат поставени, не бива да се крием от проблемите. Важното е да се опитаме да ги разберем, да ги приемем и да потърсим начини за професионалното им решение.

Активната подкрепа на родителите е от изключителна важност за ефективно реализиране на включващото образование. Тяхната роля във взаимодействието с училището се променя, нараства. Мнението им често се превръща в най-важния фактор за приемането на административни решения. В този контекст е необходимо взаимодействието на училището с родителите да се основава на следните принципи.

– Партньорство – дейността на училището да бъде насочена към установяването на партньорски отношения с родителите.

– Доброволност – родителите самостоятелно вземат решение за участието си в различни дейности с училището. Собствената мотивация и емоционална готовност са в основата на тяхното решение.

– Откритост – училището отговаря на различни запитвания, поставени от родителите, отнасящи се до детето.

– Конфиденциалност – информацията за детето и семейството, с която разполагат специалистите, не трябва да бъде разгласявана, предавана, коментирана без съгласието на семейството.

– Уважение към личността на родителя – приемане на родителя като равнопоставен член на екипа, който работи с детето; приемане на мнението му за детето, неговия личен опит, решение, изразена позиция, очакване.

– Професионална отговорност – учителите, специалистите са отговорни за взетите решения, препоръки, предприети действия, които засягат интересите на детето

– Информирано съгласие – училището предоставя достатъчна и достъпна за разбиране информация за дейността си и за детето. При представянето на

информация терминологията, която родителите не разбират, трябва да се използва само при необходимост, ако няма друга възможност.

Нашето изследване показва, че все още продължава практиката родителите да не споделят важна информация за детето си с учителите и другите специалисти, работещи с него. Те се опитват да скрият някои неблагоприятни особености в развитието и поведението му и по този начин допълнително усложняват процеса на включването и обучението му в общообразователната среда. Скриването на едни или други факти затруднява общуването, както и изграждането на детската общност.

Родители на деца със СОП са склонни да виждат основните резултати и ефекта от включването предимно в увеличаване на възможностите за адаптация на детето си, за неговото социално развитие, очаквайки от училището създаването на специални условия и индивидуална подкрепа.

Немалка част от родителите (71,3%) споделят, че се стремят да дават само добра информация за детето си и по този начин се нагледат да намалят опасенията и тревогите на учителите и специалистите. Това довежда до загуба на време, сили и средства, така необходими за работа с детето. Такова поведение на родителите говори за недостатъчно разбиране на проблема, за необходимостта от бързо предприемане на действия, насочени към разширяване на тяхната информираност. При това се налага изискването за осигуряване на условия за адекватно възприемане на информацията.

Не бива да се забравя, че ако след разговор с учителя родителите си тръгват потиснати, отчаяни, невиждащи никакви възможности за развитието на детето си, то това не е учител, готов да работи в условията на включващото обучение. Посочването и на най-малкия, едва забележим успех на детето в учебната или друга дейност е правилната крачка към стимулиращо взаимодействие с родителите.

Откритието общуване с родителите и на родителите помежду им помага за възприемане на трудностите, за по-добро разбиране на индивидуалните особености на собственото им дете, откриват се по-големи възможности за неговото образование.

Учителите и родителите имат различен опит в разбирането на проблемите, свързани със състоянието на детето. Това е съвсем естествено, но понякога създава у по-добре информирани по въпросите на специалното образование учители изкушението да поучават. Наставническият тон е неприемлив за родителите. Учителят е длъжен да съблюдава определени граници в общуването с тях, в използването на информацията за особеностите в развитието на детето. Давайки например препоръки как да се организира работата с детето вкъщи, трябва да отчита условията на живот на семейството, неговия състав и културно равнище. Така съветите няма да се окажат трудно изпълними и у родителите няма да възникне чувство на безпомощност.

Само така учителят ще запази авторитета си, няма да загуби доверието и уважението на родителя.

Родителите на децата в норма (без СОП) също имат своите притеснения и страхове. Наблюденията показват, че все още съществуват психологически бариери и стереотипи, отнасящи се до работата с деца със специални образователни потребности в общата образователна среда. Основната психологическа „бариера“ е страхът от неизвестното, страхът от вредата, която включващото образование би могло да нанесе на децата им.

Тревогите на 73,7% от изследваните родители са, че:

- развитието на детето им може да се забави от включването в класа на деца със СОП, които се нуждаят от значителна подкрепа, от повече внимание от страна на учителя;
- децата със СОП може да провокират проява на неприемливо поведение у техните деца;
- може поведението на „различното“ дете да стане негативен модел за поведение.

Избрано

Опитът показва, че академичното представяне на децата в норма не се влошава, а често техните показатели са по-високи в условията на включващия, отколкото в условията на обикновения клас на масовото училище.

Анализът на емоционалното приемане на учениците със СОП в масовото училище от родителите на другите деца разкрива, че при всички групи деца доминира средно ниво на приемане. В същото време се демонстрира по-ниска степен на приемане на деца с проблеми в поведението, както и на деца с умствена изостаналост. Според родителите тези две групи най-много ще затруднят работата в класа, защото децата с проблемно поведение „непрекъснато ще нарушават дисциплината в класа“, „ще гразнят другите деца“, „ще създават проблеми на учителя“ и гр.п. Учениците с умствена изостаналост „ще отнемат най-много от времето на учителя“, „вниманието ще бъде насочвано често към тях в ущърб на другите деца“, „ще затруднят много учителя“, „учителят ще има по-малки изисквания към класа“, „ще се задържи развитието на другите деца“.

Очевидно е, че е необходимо родителите на децата в норма да бъдат достатъчно добре информирани за същността на включващото образование и за положителните страни от неговото практическо реализиране. В тази посока училището все още е в дълг на родителите – или не се предприемат никакви действия или пък, ако все пак такива има, те са недостатъчни. Разчита се най-вече на инициативността и умението на учителя да създаде необходимите нагласи у родителите за адекватно приемане включването на ученик със СОП в класа на детето им.

От учителя зависи как и доколко ще съумее да представи възможностите на децата със СОП, техните позитивни страни. И в този процес с успех може и трябва да се използва помощта на ресурсния учител. Професионално изразената позиция помага на родителите да преодолеят своите страхове и тревожност, да достигнат до ново ниво на мислене, освободено от предразсъдъци.

Отношението на родителите към включващото образование се променя и под влияние на медиите. Затова дейността на училището в тази посока трябва да бъде приветствана. Установяването на добри взаимоотношения на училището с тях е добра основа за популяризиране на възможностите, на успехите на децата със специални потребности, както и на съвместни дейности, демонстриращи позитивното отношение между децата със и без СОП в общата образователна среда.

Пълния текст четете в сп. „Стратегии на образователната и научната политика“, кн. 4

Посоките на ученето в електронна среда

*Откъс от „Структуриране на учебен курс
в електронна среда в зависимост
от стиловете на учене“*

Нина Герджикова

Пловдивски университет

„Паисий Хилендарски“ – Филиал Смолян

Същност на ученето в електронна среда

Електронното учене се явява базисното понятие за всички разновидности на учебните дейности, осъществявани в електронна среда: уеббазирано обучение, дистанционно учене, учене във вътрешна мрежа и др. Ето защо се правят редица опити за неговото дефиниране. Условно, биха могли да се различат три основни компонента в него:

– стратегии на преподаване, за които по традиция се приема, че целят синхронизирането на когнитивните процеси на учащите се в групата чрез създаване на конкретни ситуации с помощта на предпочитаните от учителя средства;

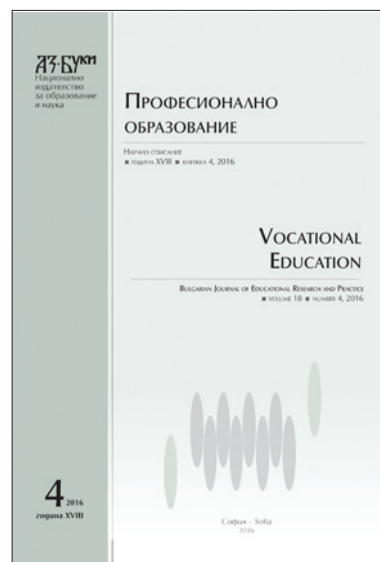
– когнитивни стилове, които предпоставят индивидуалноспецифичните начини и средства за преработване на информацията от отделния ученик, и

– стилове на учене, които отразяват индивидуално предпочитаните дейности и средства от учащия.

Посочените три компонента би трябвало да изграждат и структурата на традиционното обучение. За разлика от него обаче обучението в

Заглавието е на редакцията

www.vocedu@azbuki.bg

Главен редактор

Доц. д-р Тоня Георгиева
E-mail: tonia@au-plovdiv.bg

Редактор

Николай Кънчев
0888 81 56 45

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: vocedu@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Професионално образование“, кн. 4/2016:

МЕТОДИКА И ОПИТ

Структуриране на учебен курс
в електронна среда в зависимост
от стиловете на учене / *Нина Герджикова*

Технология за развиване на
уменията за четене по английски
език във втори клас чрез игрови
методи / *Даниела Димитрова*

**ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА
ДЕЙНОСТ**

Стратегия за успешно представяне на учениците от IV клас на Национално външно оценяване / *Нели Стойчева*

В подкрепа на деца и младежи в риск / *Мануела Радева*

Психологически познания за съвременните учещи в професионалните училища на XXI век / *Гергана Славчева*

УЧИЛИЩЕ ЗА УЧИТЕЛИ

Електронният учебник в обучението по математика – мотивиращ фактор за активно участие на учениците в учебния процес / *Валентина Велчева*

Добри практики в обучението по икономика / *Петя Коларова*

Здравето на нашите деца – првенция, а не след това... / *Снежана Драшанска*

Интерактивен урок по български език и литература: „Литературен съд“ върху повестта „Гераците“ от Елин Пелин / *Цветелина Мутафчиева*

електронна среда има значителни предимства:

– то се организира от екип, в който участниците са с различна тясна специализация и така гарантират по-високото качество на отделните компоненти – текстови, визуални, видеомодули;

– могат да се приложат едновременно гъвкави стратегии за представяне на учебното съдържание, които съответстват на индивидуалните предпочитания на учещите;

– разкриват се възможности за самоконтрол на степенята, в която се постигат определените учебни цели на курса;

– ученето придобива комплексен характер и улеснява усвояването на компетенции по индивидуално значим за учещия се начин;

– променят се представите за време, място и комуникация между участниците.

Общ алгоритъм за разработване на учебен курс в електронна среда

Променените общи характеристики на процеса учене поражда необходимостта от друг подход към структурирането на учебното съдържание.

В електронната среда то става, от една страна, по-фрагментарно в сравнение с традиционната структура на хартиения учебник. От друга – процесът се разширява готолкова, че може да удовлетвори претенциите и на най-взискателните учещи.

Това е така, защото компонентите на един електронен учебен курс са динамични и могат да изпълняват своята функция синхронно (погледът на инструктора) или асинхронно (самостоятелно). Най-важното при неговото изграждане обаче се явяват подходите към структурирането на учебното съдържание.

Една от възможните класификации е разграничаването на когнитивен подход и на подход, свързан с предпочитаните средства за учене (Sadler-Smith & Smith, 2004: 397). Позовавайки се на изследванията на Райдинг и Райнер, продължили почти петнадесет години, те се съгласяват със следното определение за когнитивен стил: конструкт, който отразява индивидуално предпочитаните и хабитуални (вкоренени във всекидневното поведение) начини за организиране и представяне на информацията. Те влияят върху стиловете на учене, които са ограничени физиологично от анатомията на човешкото тяло.

Основавайки се на идеята за структурата на човешкия опит, Колб свежда стиловете на учене до: дивергентен (съчетава усещанията и наблюдението); асимилационен (съчетава

мисленето и наблюдението); конвергентен (съчетава мисленето и действието) и акомодативен (съчетава усещанията и действието) (Monoschehr, 2006: 12). Според него стиловете на учене се придобиват в реалния живот на индивида. Нагрупаният житейски опит и предизвикателствата в реалните житейски ситуации, съчетани с индивидуалната предразположеност на учащия, формират особеностите на стила на учене.

Описаното тук съдържание на основните понятия – когнитивен стил и стил на учене, отразява само най-същественото от многобройните публикации за тях. Това се прави с цел да се изясни най-важното за тези категории, което ще улесни предлагането на примерен вариант за структуриране на учебен курс в електронна среда.

Подготовката на такъв курс несъмнено трябва да започне с диагностицирането на стиловете на учене на участниците в него. Съществуват голям брой инструменти, в които се използват различни критерии за разграничаване на стиловете. Например, както вече беше посочено, Колб се позовава на структурата на опита. Друг известен автор като Ентвиста разработва своите скали, като включва видовете мотивация на учащите (външна, вътрешна, „надежда за успех“ и „страх от провал“), идеята за характеристиките на учебното съдържание (предпочитанията на студентите към ясните инструкции, срокове за усвояване), идеята за по-голяма автономия на учащите. Твърде популярна е и таксономията на стиловете на учене на Бигс. Като използва нагласите и типичните характеристики на поведението, той обособява три основни подхода към следването: единият е свързан със задълбоченото разбиране на съдържанието, вторият – с репродуцирането на знания, и третият – с постижението (Сапо-Garcia & Justicia-Justicia, 1994: 242).

От избора на инструментариума за диагностика и резултатите от нея зависи следващата стъпка в разработването на учебния курс – неговото когнитивно съдържание. В най-общ план обаче, то е свързано с предметната научна област. Ако например става дума за обучение на студенти в сферата на естествените науки – химия, физика, биология, то тогава на преген план излизат уменията да се работи стерилно, да се протоколират точно наблюдаваните резултати, да се използват безопасно уредите за провеждане на опитите, да се забелязват протичащите промени във физичните и химичните процеси и т.н. Ако се касае за конструиране на учебен курс в сферата на социалните науки, тогава от значение ще бъдат уменията за разбиране на вертикалната и хоризонталната структура на текста като идентифициране на ключовите идеи и термини, за смисловите ядра в текста и т.н. Ето защо участието на тесен специалист в съответната научна област се оказва изключително важно.

На третия етап трябва да се определят съвкупността от учебни задачи, които ще бъдат включени в учебния курс. Веднъж е необходимо да се познава тяхното „когнитивно съдържание“ и втори път – „когнитивната трудност“. Това означава, че ученето в електронна среда винаги е комплексно и е необходимо да се определят най-напред главните задачи, които „пронизват“ цялостната структура на учебния курс. След това да се дефинират помощните задачи, които се явяват „порции“ от главните. В тях се концентрират онези елементи от учебното съдържание, които не подлежат на редуциране и без които конкретната предметна област не може да бъде усвоена. По-нататък трябва да се осигури достъп до помощната информация, която ще улесни вникването в същността на учебната задача и намирането на решение. И най-сетне идва ред на практически ориентирани задачи, които ще разкрият ползата от изучаваното учебно съдържание.

На четвъртия етап е наложително да се направи преглед на цялостното учебно съдържание с цел то да се пренареди в съответствие с възприетите от авторския екип когнитивни стратегии за представянето му. Най-често в литературата се посочват две основни стратегии – йерархичната и тази на когнитивните организатори (mapping strategy) (Sadler-Smith & Smith, 2004: 407).

Избрано

Първата позволява да се осигури възможност за стъпаловидно нарастване на трудността на задачите. Втората улеснява вникването в същността на един или друг елемент от учебното съдържание. Съчетаването на двете стратегии води до гарантирането на възможност за лесно преминаване от един вид знание към друг и така се предпоставя удовлетворяването на индивидуалните предпочитания по отношение на средствата за учене.

На петия етап в учебния курс трябва да се включат елементи за самостоятелен контрол върху процеса на усвояване на знания. Контролът е тясно свързан с „продуктите“, отразяващи постигането на целите. Най-често продуктите се свързват с характера на информацията, до която учещите имат достъп; с дейностите писане и четене и с вида комуникация между участниците в учебния курс. В тази връзка конкретни индикатори биха могли да бъдат например получаването на информация за продължителността на сесиите на включване в системата в процеса на самото учене или в края на курса; броят на символите в прочетените или написаните текстове; броят на активните включвания в обсъждането на решенията на задачите или броят на задачите, чиито обсъждания участникът е проследявал пасивно. Използването на въпросници за самооценяване на учебното поведение или на текстове, свързани с учебното съдържание на курса също биха осигурили надеждна информация за постиженията на всеки участник. Включването на последните два инструмента предполага и разработването на статистически обосновани норми за оценяването на един или друг резултат като „успех“ или „недостатъчно добър резултат“.

Представените тук стъпки за разработване на учебното съдържание имат характера на един общ алгоритъм. Това е така, защото не само всяка научна област предполага специфичен подход към изграждането на учебния курс, но и всяка група участници в него изисква модифициране на визуалното и когнитивното съдържание по начин, гарантиращ адаптивния характер на ученето. Предимствата на учебните курсове в електронна среда са безспорни – те осигуряват непрекъсната подкрепа на учещия и разширяват неговата автономност. Същевременно трябва да се отчитат и мненията на скептиците по отношение на електронното учене, които подчертават значението на личностната готовност за участие в него. Защото идентифицирането на индивидуалния стил на учене, гъвкавото представяне на учебното съдържание, неограничените възможности за обмен на мнения и информация биха били предимства само за онези учещи, които биха пожелали да „влязат“ в системата, за да се запознаят с предлаганото в нея.

Заклучение

Интернет мрежите, комуникационните технологии са атрактивни за младото поколение. По данни на Eurostat през 2014 г. 81% от домакинствата в Европейския съюз имат достъп до интернет. Този факт предполага практически неограничен достъп до учебно съдържание за всички възрастови и социални групи. Същевременно това означава и по-голяма отговорност при предлагането на електронни учебни курсове. Измерителят за тяхното качество би бил вече не количеството на съдържанието в тях, а атрактивността на начина за предлагането му. Основен източник за нея е ориентирането към съществуващите типологии на стиловете за учене. За визуалния тип учещ се са нужни зрителни опори за организиране на знанията; за аудиовизуалния – активна вербална интеракция, за кинестетичния – дейности, които включват „ръцете“ и интересите. Съчетаването на съществуващите типологии, свързани с ориентацията към средствата за учене, би могло да се осъществи относително по-лесно и по-качествено именно в електронна среда.

Пълния текст четете в сп. „Професионално образование“, кн. 4